

W poszukiwaniu tożsamości współczesnej katechezy

Katecheza na przestrzeni wieków była różnie rozumiana i realizowana wieloma sposobami przez ogromne rzesze katechetów zarówno duchownych, jak i świeckich, wespół z katechizowanymi. Kierunki tych dróg wyznaczało Magisterium Kościoła, wiedzione intuicją i natchnieniami Ducha Świętego, a weryfikowały je zmieniające się życie oraz świat, w którym Bóg Ojciec niestrudzenie dokonuje zbawienia człowieka. Ostatni dokument katechetyczny¹ we wprowadzeniu przytacza fragment z Ewangelii wg św. Marka (Mk 4,3–8)². Jest w nim mowa o siewcy, który wyszedł siał, oraz o historii ziaren, padających na różną glebę. Wydaje się, iż perykopa ta doskonale ukazuje nam współczesne pojęcie katechezy. Dlatego na wstępie poniższej refleksji należy podjąć próbę zrozumienia jej tożsamości, czyli odpowiedzieć na pytanie – czym jest i co tworzy rzeczywistość dzisiejszej katechezy?

Ziarnem jest słowo Boże, czytamy w Ewangelii wg św. Łukasza (Łk 8,11), to słowo tworzy tożsamość współczesnej katechezy w wielu jej wymiarach. I tak, słowo Boże zapisane w *Piśmie Świętym* czytane jest i celebrowane w liturgii, a realizowane w życiu codziennym.

W niniejszym artykule zostaną ukazane podstawowe wymiary, w których katecheza osiąga swoją tożsamość. Nawiązując do wyżej cytowanej perykopy, należy przypatrzeć się, jak przygotowana jest gleba oraz w jaki sposób pada i wzrasta ziarno słowa Bożego w ludzkim sercu. Po zebraniu najważniejszych wartości i zestawieniu ich wokół pewnych linii przenikających całą katechezę, zostanie nakreślony model katechezy przyszłościowej.

¹ *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, s. 14 nn. Odtąd skrót DOK.

² Skróty biblijne pochodzą z *Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, Poznań–Warszawa 1991.

W Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów czytamy: [...] aby nauczanie katechetyczne opierało się na Piśmie Świętym, tradycji, liturgii oraz na Magisterium i życiu Kościoła (DB 14)³. Ten postulat wskazuje na podstawowe wymiary: biblijny, eklezjalny, liturgiczny i egzystencjalny, w których realizuje się, tworzy, dynamizuje i umacnia tożsamość katechezy.

W poszukiwaniu roli i miejsca *Biblii* w katechezie

Rozważając miejsce i rolę *Biblii* w katechezie, należy spojrzeć na sposób przepowiadania samego Jezusa i Apostołów. Św. Łukasz pisze, że Jezus *zaczynając od Mojżesza poprzez wszystkich proroków wykladał im wszystkie miejsca Pisma Świętego, które odnoszą się do Niego* (Łk 24,27), natomiast u Ewangelisty Mateusza czytamy o ciągłości tego nauczania. W słowach: *uczcie je zachowywać, to wszystko, co wam przykazałem* (Mt 28,20), skierowanych do uczniów, Jezus daje nakaz głoszenia Dobrej Nowiny o Królestwie wszystkim narodom. W myśl tego możemy stwierdzić, że *Biblia* była obecna w katechezie od samego jej powstania, aczkolwiek ta obecność przez wieki była bardzo zróżnicowana.

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa za najlepszą katechezę uchodziła ta, podczas której słuchano i rozważano Boże słowo, próbowano je przyjąć i zrealizować w życiu. *Biblia* wypełniała całą formację katechetyczną, była czytana zarówno w Kościele, jak i w zaciszu domowym. W czasach patrystycznych *Biblia* zajmowała centralne miejsce w nauczaniu, wychowaniu, liturgii i życiu codziennym. We wspólnocie zgromadzonej na modlitwie, w czytaniu i słuchaniu słowa był obecny żywy Chrystus, dialogując i przemieniając tych, którzy byli otwarci na Objawienie⁴. W średniowieczu *Biblia* była natchnieniem dla teologii i życia monastycznego, równocześnie docierała do prostych ludzi w formie obrazkowej, znana jako *Biblia pauperum*. Niestety, ta wprawdzie skuteczna forma przekazu skłaniała się raczej ku moralizatorstwu, zaniedbując znaczenie kerygmaticzne i kontekst liturgiczny *Biblii*⁵.

³ Paweł VI, Dekret o pasterskich zadaniach Biskupów w Kościele „*Christus Dominus*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, tekst polski Poznań 1968. Odtąd skrót DB.

⁴ Por. J. Daniélou, *La catechesi nei primi secoli*, Torino 1969, s. 6 nn.

⁵ Por. C. Bissoli, *Biblia (katecheza)*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gevaert, tłum. i red. K. Misiaszek, Warszawa 2007, s. 89.

Czasy reformacji charakteryzują się naukowym, intelektualnym podejściem do *Biblii*; podczas gdy katecheza protestancka utrzymała centralne miejsce *Biblii* w swoim nauczaniu, w katechezie katolickiej miejsce *Pisma Świętego* zajął katechizm. Za najważniejszą sprawę uważano intelektualne pogłębienie wiary, aby przekonać przeciwnika o niesłuszności głoszonych poglądów. Temu celowi miał służyć katechizm, który ujmował najważniejsze prawdy wiary, sformułowane w naukowy, teologiczny sposób⁶. Katecheza biblijna przekształca się w katechezę doktrynalną, apologetyczną i katechizmową. *Pismo Święte*, zajmując podrzędną rolę, staje się przedmiotem nauczania religijnego, zbiorem najważniejszych argumentów, propozycją doskonałych poglądów i idealnych przykładów. W przedmiotowym nauczaniu *Pisma Świętego* uczono dat, zapoznawano z historią, geografią, archeologią oraz najważniejszymi postaciami, pozostawiając w ukryciu rzeczywistość zbawczą i światło do odczytywania znaków czasu⁷. Katecheza, obok aspektu dydaktycznego, zawierała aspekt wychowawczy, w którym wielką rolę odgrywają wzory osobowe. Sięgano więc do *Pisma Świętego* i przywoływano ideały, a wśród nich osobę Jezusa Chrystusa – najbardziej idealnego wzoru do naśladowania. Poglądy głoszone podczas katechezy były formułowane filozoficznie; nie uwzględniając tajemnicy wiary, okazały się zbyt trudne i w niewielkim stopniu wpływały na życie katechizowanych. Aby katechezę uczynić bardziej przystępną, wprowadzono do niej zasadę poglądowości, opierając się na *Biblii*, która cała ma charakter poglądowy. Odtąd katecheza w swoim przekazie posługiwała się opowiadaniem i zdarzeniami biblijnymi⁸. W praktyce jednak katecheza, wspierana metodami pedagogiczno-dydaktycznymi, okazała się mało skuteczna w rozwoju i wzroście wiary. Ten fakt mobilizował niektórych przedstawicieli katechetyki rozkochanych w *Piśmie Świętym* – do nowych poszukiwań tożsamości katechezy. Wśród tych, którzy zabiegali o większe powiązanie *Pisma Świętego* z katechezą, znaleźli się prekursorzy kierunku kerygmatycznego, między innymi: B. Overberg, C. Fleury, F. Fenelon we Francji, J. Sailer oraz J. Hirscher w Niemczech. Dla B. Overberga *Pismo Święte* było fundamentem katechezy, a fakty i zdarzenia z niego czerpane przyczyniały się do jego aktualizacji. J. Sailer proponował,

⁶ Por. J. Charytański, *Katechetyka a teologia praktyczna*, „Ateneum Kapłańskie” 66 (1974), z. 391, s. 222–246.

⁷ Por. C. Bissoli, dz. cyt.

⁸ Por. B. Dreher, *Die biblische Unterweisung im katholischen und evangelischen Religionsunterrichtum*, Freiburg 1963, s. 41.

aby katechezę włączyć w służbę wiary w pełni rozumianej i przepowiadać historię zbawienia, zamiast przekazywać definicje teologiczne. J. Hirscher natomiast proponował skoncentrować katechezę na faktach i zdarzeniach historii zbawienia, w których ukryte są idee Królestwa Bożego. Zwolennicy historyczno-biblijnego podejścia rozpoczynają odnowę katechetyczną, owocuje ona pojawieniem się *historii świętej* (Biblische Geschichte), ale mimo słuszych dążeń nowy kierunek nie mógł się w pełni rozwinąć.

Dopiero na kilka lat przed II wojną światową i po niej przypada decydująca faza wewnętrznego powiązania *Pisma Świętego* z katechezą. Szczególne znaczenie dla nowej koncepcji katechezy ma twórczość austriackiego profesora teologii pastoralnej J.A. Jungmanna⁹. Katecheza powoli otwiera się na złożoną rzeczywistość słów, zdażeń i historii zbawczej, a nie traktuje *Pisma Świętego* tylko jako księgi argumentów czy cytatów potrzebnych do przyjętych tez. Co więcej, katecheza kerygmaticzna próbuje angażować katechizowanego w proces zbawczy, dąży do wydobycia kerygmatu jako prawdy, daru i wezwania Bożego skierowanego do człowieka. Według M. Majewskiego, zaproponowana katecheza biblijna ukazywała dialog objawiającego się Boga i wierzącego człowieka¹⁰.

Rozwój nauk biblijno-teologicznych i dokumenty Urzędu Nauczycielskiego idą głębiej, wskazując na *Biblię* jako źródło katechezy. Stronę katechetyczną tego zagadnienia jeszcze bardziej naświetlają dokumenty katechetyczne. W *Ogólnej Instrukcji Katechetycznej* z 1971 r.¹¹ czytamy: *Spodobato się Bogu w swojej dobroci i mądrości objawić samego siebie i ujawnić nam tajemnicę swej woli [...]. Z tej też racji katecheza winna brać swój początek z tego boskiego daru miłości* (DCG 10). Posługa Słowa nie tylko wspomina objawienie cudownych dzieł Bożych, mających miejsce w określonym czasie, ale – w świetle *Objawienia* wyjaśnia współczesne życie ludzkie, *znaki czasów i sprawy tego świata, ponieważ w tym wszystkim realizuje się Boży plan zbawienia* (DCG 11).

Podobne idee znajdujemy w *Catechesi tradendae*¹²; dokument zwraca uwagę na prawdziwość katechezy zawsze związanej z Objawieniem,

⁹ Por. W. Kubik, *Zarys dydaktyki katechetycznej*, Kraków 1990, s. 19–41; nota o autorze zob. *Słownik katechetyczny*, s. 372–373.

¹⁰ Por. M. Majewski, *Spotkanie katechezy z teologią*, Kraków 1995, s. 69–72.

¹¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna Instrukcja Katechetyczna*, Watykan 1971. Odtąd skrót DCG.

¹² Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”*, Watykan 1970. Odtąd skrót CT.

ukazanym przez Boga w Jezusie Chrystusie. Objawienie nigdy nie jest oderwane od życia, ale ukazuje jego pełny sens i znaczenie. Zachowywane w *głębokiej pamięci Kościoła* i stale przekazywane przez żywą Tradycję – *Pismo Święte*, oświeca i podkreśla bogactwo Objawienia, równocześnie poddaje osądowi ludzkie istnienie (zob. CT 22).

G. Baudler¹³ zauważa, że *Pismo Święte* wraz z *Tradycją* posiadają zasadnicze znaczenie w rozwoju wiary. Dokumenty Kościoła, koncentrując się na intelektualnej stronie zagadnienia, nie interpretowały i nie ukierunkowywały Objawienia oraz ludzkiego życia, stąd pojawiło się zapotrzebowanie na katechezę zdolną zintegrować obydwa aspekty. *Pismo Święte* dla wierzącego człowieka musi stać się księgą życia. Dlatego katecheza pragnie odnaleźć się w *Piśmie Świętym* i z niego czerpać żywotne soki dla siebie i poszukującego człowieka. Zarówno G. Kusz¹⁴, jak i J. Kudasiewicz zwracają uwagę, że pierwszorzędnym odniesieniem dla katechezy ma być *Biblia*, a nie katechizm. Bóg dając człowiekowi *Biblię*, pragnie nawiązać z nim głęboką relację, ma to być więź miłości. Katecheza ma pomóc odczytać to Boże przesłanie współczesnemu człowiekowi, pomóc zrozumieć, iż księgi *Pisma Świętego* są nosicielami Bożego objawienia i zbawczego planu wobec każdego człowieka.

Zdaniem J. Charytańskiego, *nauka wiary polega na pierwszym miejscu na spotkaniu ze słowem Bożym zawartym w Piśmie Świętym, a nie na przekazywaniu statycznych i pojęciowych sformułowań*¹⁵. Bóg poprzez *Pismo Święte* bezpośrednio przemawia do katechizowanych, gdy ci przyjmują Go otwartym sercem, w atmosferze modlitwy i wspólnotowo rozważają. Jednocześnie, by nie zniekształcić słowa Bożego, konieczne jest zapoznanie się z podstawowymi prawami i zasadami biblijnymi.

Ogólna Instrukcja Katechetyczna (DCG 34) zwraca uwagę na wewnętrzne traktowanie *Pisma Świętego* w katechezie, podkreślając zachowanie wierności prawdzie słowa Bożego. *Biblia* ma być rozważana, wyrażana i interpretowana w odniesieniu do obecnego czasu i współczesnego słuchacza, przy pomocy nowych środków. Ten przekaz dokonuje się przez ludzkie słowo katechety, dlatego musi być głoszony wiernie w dynamicznym związku z Kościołem, choć będzie on różny w zależności od wieku, warunków społecznych, kul-

¹³ Zob. G. Baudler, *Religiose Erziehung*, Paderborn 1979, s. 107.

¹⁴ Por. G. Kusz, *Koncepcja katechezy biblijnej według Bruno Drehera*, w: *Studia katechetyczne*, t. III, red. J. Charytański, Warszawa 1984, s. 253–258.

¹⁵ J. Charytański, dz. cyt., s. 223.

tur i form cywilizacji. Bóg objawiając się człowiekowi, wyraził swoje słowo w sposób zrozumiały dla człowieka, stąd Kościół, przyjmując od Chrystusa depozyt wiary, stara się *aż do skończenia wieków, przekazywać, wyjaśniać i tłumaczyć słowo Boże w sposób żywy narodom każdej kultury i ludziom każdego stanu* (DCG 32).

W katechezie ważne jest ukazanie wewnętrznej jedności Starego i Nowego Testamentu, wskazując na zapowiedź i realizację planu Bożego, spełnionego w Jezusie Chrystusie. Należy zapoznać z biografią Chrystusa, Jego historycznym i geograficznym środowiskiem po to, by pełniej ukazać zbawczą misję zjednoczenia człowieka z Bogiem. Słowo Boże pozostając apelem, dialogiem, zaangażowaniem – jest przede wszystkim światłem, w którym człowiek odnajduje siebie i swoje miejsce w świecie. Katechizowany odkrywa różne zdarzenia, ocenia czyny innych ludzi w świetle *Biblii*, ale zasadniczo katecheza chce doprowadzić go do usłyszenia ostatecznego słowa Boga, by w jego świetle ocenić własne czyny¹⁶. Katecheza biblijna ma umożliwić wewnętrzną przemianę katechizowanego, to zakłada wcześniejsze poznanie siebie, otwarcie się na głos Boga i pragnienie spotkania z mocą miłości samego Chrystusa. Tylko pozostając w bliskim kontakcie z żywym Jezusem, katechizowany będzie zdolny na co dzień głosić Ewangelię czynem i słowem wśród tych, z którymi żyje.

Nie można pominąć również trudności współczesnych w poprawnym posługiwaniu się *Biblią*. W przeciwieństwie do Kościołów protestanckich, katolicka tradycja przywiązywała stosunkowo małe znaczenie do znajomości *Pisma Świętego*. Dla wielu ochrzczonych *Biblia* wciąż jeszcze nie jest księgą życia, nie potrafią jej czytać tak, aby zjednoczyć swe myśli, pragnienia, uczucia i czyny z sercem Jezusa. Dla wielu katechizowanych *Biblia* pozostaje księgą nieznaną i ma nieznaczący wpływ na codzienną egzystencję. Wszystko to, jak zauważa Z. Marek¹⁷, jeszcze mocniej przemawia za potrzebą podejmowania dalszych działań katechetycznych, aby przełamać istniejący impas w znajomości *Biblii*.

Kościół a katecheza

Chcąc uchwycić współczesne aspekty wzajemnych relacji między katechezą a Kościołem, zrozumieć ich treść i znaczenie, konieczne jest

¹⁶ Por. M. Majewski, *Tożsamość katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 48.

¹⁷ Por. Z. Marek, *Biblia w katechetycznej posłudze słowa*, Kraków 1998, s. 108.

syntetyczne prześledzenie różnych etapów tychże związków w całej historii chrześcijaństwa.

W starożytności katecheza rozwijała się w Kościele i w rodzinie, kontakt ze słowem Bożym i uczestnictwo w Eucharystii było tak żywe, że dogłębnie przemieniało ich uczestników. Świadkowie Chrystusa, jednocząc się z Nim w Kościele, zanosili Go do swoich domów, które stawały się prawdziwymi świątyniami. Nie przywiązywano większej wagi do systematycznego nauczania religijnego, lecz podkreślano dar nowego życia w Chrystusie i umiejętność dzielenia się nim z innymi. Katecheza tego okresu miała charakter katechumenalny, rozwijała się dynamicznie i owocnie w Kościele oraz w rodzinie¹⁸. Z biegiem czasu Kościół katakumbowy rozrastał się, nabierał znaczenia społecznego i nie tylko z motywów czysto religijnych angażował się w życie społeczno-polityczne świata. Co prawda, usprawniło to oddziaływanie duszpasterskie Kościoła, ale – z drugiej strony – uzależniło go od świeckich wpływów. Pomieszczenie elementu ludzkiego z boskim pomniejszyło dynamikę Kościoła, co znalazło swoje odzwierciedlenie również w katechezie. Katecheza, związana organizacyjnie z Kościołem, nie zawsze ukazywała jego bosko-ludzką rzeczywistość. Podkreślając systemy naukowe, wpływowe osoby i znaczenie społeczno-polityczne Kościoła, przemilczała to, co było istotne, a więc tajemnicę, urzeczywistnianą przez słowo i Eucharystię. Cała odpowiedzialność za katechezę spoczywała w rękach duchownych, którzy poza przewodniczeniem w liturgii wywierali decydujący wpływ na życie społeczne. W tym czasie głównie duchowni posiadali odpowiednie wykształcenie, konieczne przy pełnieniu poważnych funkcji społecznych. Oni to kształtowali i organizowali katechezę, stąd – w zależności od ich poziomu umysłowego, wrażliwości i zaangażowania duszpasterskiego – praca katechetyczna rozwijała się dynamicznie lub gaśla. W szkolną katechezę zaangażowani byli zarówno duchowni, jak i katecheci świeccy, jednak całkowicie uzależnieni od kierownictwa duchownych. Kontakt z grupą katechetyczną był inicjowany na terenie szkoły, świadomość eklezjalną kształtowała katecheza, przekazując wiadomości o Kościele i jego organizacji, początku, rozwoju i misji, o sakramentach i życiu wewnętrznym. Pogłębieniu służyły uroczystości kościelne i nabożeństwa liturgiczne.

¹⁸ Por. M. Dujarier, *L'Evolution de la pastorale catechumenale aux six premiers siecles de l'Eglise*, "La Maison Dieu" 71 (1962), z. 1, s. 46–61.

Ponieważ szkoła była oficjalnie związana z Kościołem, wszyscy obchodzili uroczystości kościelne i świeckie.

Ta sytuacja trwała aż do okresu humanizmu, kiedy to w Kościele wzrasta czynnik ludzki i świecki, doprowadzając do rozłamu. Rozwijający się proces sekularyzacji miał doprowadzić do ograniczenia misji Kościoła wyłącznie do sfery religijnej. Tak się jednak nie stało, gdyż Kościół podejmując nowe formy pracy duszpasterskiej, szybko odnalazł swoje miejsce w świecie. Współcześnie mamy dwie społeczności wzajemnie na siebie otwarte, w pewnych momentach wymieniające między sobą posiadane wartości, częściej zaś zamykające się we własnym kręgu: kościelnym lub świeckim. Posoborowe dokumenty katechetyczne, mówiąc o eklezyjalnym wymiarze katechezy, podkreślają, że katecheza wynika z natury Kościoła i pełni jedną z zasadniczych jego funkcji. Jest związana z Kościołem organizacyjnie, ale przede wszystkim wewnątrznie, gdyż pochodząc z istoty Kościoła, pełni w stosunku do niego funkcje ewangelizacyjną i formacyjną. Dokumenty Soboru Watykańskiego II, wskazując na wzajemne relacje między katechezą a Kościołem, oczekują odpowiedzialnych i dojrzałych postaw chrześcijańskich u swoich wiernych. To świadectwo miłości chrześcijańskiej ma się wyrażać w jedności opartej na różnorodnym, lecz wzajemnie otwartym i zespolonym działaniu, uświęcaniu przez Ducha Świętego w codziennym życiu. Katecheza uczestnicząca we wspólnotcie wiernych czyni ją zaangażowaną i odpowiedzialną za rozwój świata i Kościoła.

F. Blachnicki¹⁹ widział niezastąpione dobrodziejstwa i wielkie szanse rozwoju katechezy proklamującej słowo Boże w społeczności, w której zdewaluowano słowo ludzkie. Magisterium Kościoła w swoich dokumentach stwierdza, że podmiotem Kościoła jak i katechezy jest cały Lud Boży (KK 9)²⁰. Wołą Boga jest zbawienie człowieka we wspólnotcie, którą tworzą ludzie świeccy i hierarchia, obdarzeni różnymi talentami i charyzmatami, służącymi do realizacji misji Kościoła.

Katecheza szkolna, realizowana poza Kościołem, wciąż pozostaje organicznie związana z Kościołem, gdyż wynika to z jej natury. Pełniąc wobec niego funkcję ewangelizacyjną, przygotowuje dzieci, młodzież i dorosłych do życia wiarą i wzrastania w Kościele. Z funkcją inicjacyjną i informacyjną ściśle związana jest funkcja wspólnotowa

¹⁹ Zob. F. Blachnicki, *Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*, Lublin 1971.

²⁰ Paweł VI, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*. Odtąd skrót KK.

katechezy. Wprowadzając ochrzczonych w życie Kościoła, nie pozostawia ich samotnymi, lecz towarzyszy w dalszej drodze, pozostając z katechizowanymi w bliskim kontakcie.

Katechezę tradycyjną możemy określić jako dość teoretyczną, opisową i informacyjną, niezbyt dostosowaną do wymagań i oczekiwań współczesnego człowieka. Jednak katecheza ta przyczyniła się do ukształtowania świadomości religijnej, dostarczając rzetelnych i wyczerpujących informacji na temat Boga, Kościoła i religii. Pomimo swoich ograniczeń nie wolno nam zrezygnować z katechezy informacyjnej, gdyż będąc funkcją Kościoła, katecheza ma wobec niego poważne zobowiązania, jednym z nich jest wszechstronny i obiektywny przekaz informacji. Trudno formować i wychowywać bez postawienia fundamentu rzetelnej wiedzy, stąd ważną sprawą jest solidne, teologiczne przygotowanie katechetów.

Wprowadzając w liturgię i życie sakramentalne, katecheza kształtuje wspólnotę kościelną. Św. Paweł zachęca, by była to wspólnota wiary i miłości, wspólnota trwała i dynamiczna (por. 1 Kor 12,13), Boża i ludzka, wspólnota otwarta na świat i skoncentrowana na Chrystusie.

Relacje katechezy i liturgii

Mówiąc o relacji między katechezą a Kościołem, w dużym stopniu wskazywano na więzy katechetyczno-liturgiczne. Współczesna katechetyka podkreśla w nich charakter mistagogiczny, uważając je za bardzo istotne i najbardziej wewnętrzne. Jednak w historii nie zawsze właściwie układały się relacje między katechezą a liturgią.

Według J. Danièlou, katechezę pierwszych wieków chrześcijaństwa możemy nazwać sakramentalną²¹. Katecheza ta polegała na przygotowaniu do chrztu, uczestnictwa w Eucharystii i do przemiany życia. Średniowiecze ubogaciło istniejące formy katechezy nabożeństwami paraliturgicznymi. To spowodowało zbytnie rozrastanie się pobożności prywatnej na niekorzyść wspólnotowych spotkań liturgicznych. Osobista modlitwa, będąca wyrazem ludzkich potrzeb i dążeń, w konsekwencji doprowadzała do oderwania się od wspólnoty i zakładania nowych kościołów.

Oświecenie rodzi katechezę intelektualistyczną, która pogardza przeżyciem opartym na uczuciu, uważając je za przeszkodę w roz-

²¹ Por. J. Danièlou, dz. cyt., s. 153–200.

woju wiary. Podstawą relacji katechezy i liturgii stało się zainteresowanie historią kultu.

Katechezę XIX w. można nazwać katechezą moralną, w której liturgię traktowano drugorzędnie. *Biblia* służyła do ukazania wzorów postępowania moralnego, a liturgia do formowania określonych cnót. Głównie zajmowano się zwyczajami i przepisami liturgicznymi, zapoznawano z obrzędowością, genezą i owocnością sakramentów, chcąc w ten sposób kształtować właściwe postawy chrześcijańskie. Katecheza tradycyjna, zbyt naznaczona intelektualizmem, nużyła i męczyła katechizowanych. Wraz z rozwojem nauk pedagogicznych i psychologicznych większą uwagę przywiązywano do świata wewnętrznych przeżyć katechizowanych, próbując nawiązać z nimi bliższy kontakt. W nauczaniu domagano się aktywnego udziału dzieci i młodzieży, bardziej ludzkiego i religijnego klimatu oraz posługiwania się pogłębioną. Aby zaangażować uczestników katechezy, zwrócono uwagę na liturgię, podkreślając jej czynności i znaki. Katecheci prowadzili uczniów do Kościoła, celem ukazania wartości liturgii i zaczerpnięcia jej klimatu do katechezy²².

Do Soboru Watykańskiego II katecheza tylko częściowo odnosiła się do liturgii, przekazując niektóre jej informacje i wartości. Ruch liturgiczny na początku XX w. przyczynił się do pogłębienia – tak od strony teologicznej, jak i psychologicznej – relacji między liturgią a innymi dziedzinami duszpasterstwa. Sobór Watykański II poświęcił liturgii całą konstytucję, podczas gdy problemy katechezy dotknął tylko pobieżnie. Według F. Blachnickiego, ten fakt sprawia, że liturgia staje się dla katechezy zasadniczym punktem odniesienia²³. W odnowie liturgicznej podkreślono zaangażowanie się całego Kościoła, a nie tylko duchowieństwa; zwrócono uwagę na jej zasadniczy wpływ w kształtowaniu rozwoju osoby i całej społeczności. Celem upogłębienia nauczania prawd wiary oraz zaktywizowania katechizowanych, katecheza na nowo otwarła się na wymiar liturgiczny.

Po II wojnie światowej w rozwoju katechezy można zaobserwować kształtowanie się dwóch przeciwnych tendencji. Kierunek antropologizujący podkreślał w katechezie rolę środowiska i kultury, w której żyje katechizowany, preferując wartości naturalne, a pomniejszając nadprzyrodzone. Z kolei, kierunek teologizujący ukazuje działanie Chrystusa i Kościoła, czyniąc z liturgii nie tylko miejsce uprzywilejo-

²² Por. J. Goldbrunner, *Katechetische Methoden heute*, München 1962, s. 43.

²³ Por. F. Blachnicki, dz. cyt., s. 175–181.

wane, lecz wręcz jedyne w rozwoju wiary. Z biegiem czasu obydwie tendencje, zachowując swoją tożsamość, wzajemnie się harmonizują i otwierają katechezę pełniej na liturgię²⁴.

Współczesna katecheza, ustalając miejsce liturgii w katechezie, podkreśla jej wymiar historiozbawczy, chrystocentryczny, eklezjalny, egzystencjalny i eschatologiczny. W sprawowaniu liturgii na plan pierwszy wysuwa się aktualność całej historii zbawienia jako spotkania miłującego Boga z grzeszną ludzkością. W centrum tej miłosnej historii stoi Jezus Chrystus, który zbawił człowieka przez swoje życie, śmierć i zmartwychwstanie. Chrystus założył Kościół, w którym mocą Ducha Świętego uświęca i realizuje misję pojednania świata poprzez słowa i czyny. Moc i skuteczność tego zbawczego misterium, w którym Bóg udziela swej łaski człowiekowi, dokonuje się w sakramentalnym dialogu. W sakramentach spotyka się natura boska i ludzka w Chrystusie, poprzez zaślubiny Chrystusa i Kościoła dokonuje się wewnętrzna przemiana człowieka i świata.

W *Liście do Kolosan* (por. Kol 3,4) czytamy, że w liturgii uobecnia się żywy i działający Chrystus; ponieważ katecheza jest z Nim nierozłącznie związana, liturgia jest dla katechezy zarówno źródłem, jak i celem, gdyż w liturgii najpełniej wyraża się Boże zbawienie.

Kościół różni się od innych grup społecznych wyznawanymi wartościami i zadaniami, które wyrażają się zewnętrzną misją i działalnością, jednak specyfiką Chrystusowego Kościoła jest jego wewnętrzna tajemnica. Chcąc ją odsłonić i zobaczyć, trzeba zaangażować się w liturgię, w której Bóg przemawia do swego ludu. Rzeczywistości Kościoła nie da się sprowadzić do wymiarów naturalnych i poznawalnych ludzkim rozumem. Pomimo dociekań rozumu, Kościół zachowuje swoją tajemnicę, która może być przyjęta przez człowieka jedynie w logice wiary, opartej na zaufaniu i miłości do Boga. Tajemnicę tę odnajduje się tylko w liturgii sprawowanej w Kościele, tam rośnie ona w sposób widzialny w świecie. Stąd tak ważne jest świadome wychowanie do czynnego i pełnego udziału katechizowanych w świętej liturgii.

Dokumenty Kościoła w procesie rozwoju dzieła katechizacji mocno podkreślają rolę wspólnoty, doceniając indywidualne uczestnictwo jej członków. Liturgia z natury rzeczy wymaga czynnego udziału wspólnoty, która przeżywa swoje radości i troski, łącząc je z misterium Chrystusa. Eucharystia jest najdoskonalszym uwielbieniem Boga, naj-

²⁴ Por. M. Majewski, *Spotkanie...*, s. 73.

wierniejszym uobecnieniem misterium śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, najgłębszym spojrzeniem na Kościół i najbardziej wyrażonym znakiem jedności między ludźmi. Dlatego współczesna katecheza powinna pouczać o historii liturgii, jej znakach i treściach, bardziej jednak podkreślać wychowanie, formację i wtajemniczanie liturgiczne. *Ogólna Instrukcja Katechetyczna* podkreśla, że katecheza musi być pomocna w czynnym, świadomym i dostojnym uczestnictwie w liturgii Kościoła (DCG 25). Dokonuje się to poprzez intelektualne kształcenie, budzenie religijnej wrażliwości oraz umiejętności otwierania serca na Boży dar, by móc akceptować to, co Chrystus przez Kościół ofiarowuje. Katecheza powinna przygotować do uczestnictwa w liturgii poprzez stałą formację i towarzyszyć katechizowanemu w jej przeżywaniu w ciągu całego cyklu życia.

E. Alberich podkreślając potrzebę katechezy dla właściwego przeżywania liturgii, jednocześnie wskazuje na znaczenie liturgii w katechezie²⁵. Zjednoczenie z Chrystusem, chociaż jest tajemnicą między Bogiem a człowiekiem, wymaga katechezy liturgicznej, która spełnia funkcję informacyjną, inicjacyjną i towarzyszącą w przeżywaniu liturgii²⁶. Katecheza winna pomóc przenieść wartości liturgiczne w codzienne życie katechizowanych, gdyż to liturgia odnawia życie chrześcijan. Zarówno katecheza, jak i liturgia przyczyniają się do wzrostu wiary, stąd nieodzowne jest ich współdziałanie przez całe ludzkie życie.

Katecheza, ukazując bogactwo i piękno nowego życia w Chrystusie, podsuwa sposoby zdobywania świętości na co dzień oraz zachęca do przedłużania liturgii kościelnej w domach rodzinnych, w spotkaniach i rozmowach z innymi ludźmi poprzez wzajemne dzielenie.

Jak bardzo ważna jest liturgia w katechezie, podkreśla Ogólnopolskie Sympozjum Katechetyczne, które miało miejsce na KUL-u w 1999 r.²⁷ *Im więcej celebracji w katechezie, tym większy rozwój w wierze* – to przewodnie hasło Sympozjum, które podkreślało konieczność celebracji słowa Bożego podczas katechezy. Troszcząc się o rozwój wiary dzieci, młodzieży i dorosłych, współczesna katecheza powinna dbać o piękny, uroczysty i głęboko duchowy wymiar liturgiczny, mistagogiczny i celebracyjny. Nie ma i nie będzie rozwoju wiary bez właściwego wprowadzania i nauczania modlitwy, nawiązywania do tradycji i przykładu wiary świętych.

²⁵ Por. E. Alberich, *Catechesi e prassi ecclesiale*, Torino 1982, s. 227–238.

²⁶ Por. M. Majewski, *Tożsamość katechezy...*, s. 61 nn.

²⁷ Por. *Celebacje w katechezie*, red. S. Kulpaczyński, Kraków 1999.

Egzystencjalny wymiar katechezy

Katecheza, aby była autentyczna i wiarygodna, musi dotyczyć problemów egzystencjalnych i angażować katechizowanego w przemianę świata. Miłujący Bóg, Stwórca, dokonując wielkiego dzieła zbawczego, przejawia ogromną troskę o człowieka, stąd *nic, co ludzkie*, nie może być obce katechezie. Na przestrzeni wieków różnie kształtowało się podejście katechezy do spraw egzystencjalnych człowieka. Świat starożytny, a szczególnie średniowiecze, charakteryzuje wielkie zafascynowanie światem nadprzyrodzonym, natomiast wszystko, co wiązało się z doczesnością, było traktowane drugorzędnie. Kościół głosił potrzebę zupełnego oderwania się od doczesności, wręcz pogardy dla świata ziemskiego, celem zjednoczenia się z Bogiem. Katecheza uczyła angażowania się w sprawy ziemskie na tyle, ile wymagało tego życie ukierunkowane na osiągnięcie zbawienia.

Oświecenie natomiast przynosi z sobą wielkie zainteresowanie światem naturalnym, powoli maleje znaczenie świata nadprzyrodzonego wraz z jego zjawiskami. Na plan pierwszy w badaniach wysuwają się nauki humanistyczne, rozwija się naturalistyczny kierunek myślenia. Racjonalizm, ze swą zdroworoządkową teorią interpretacji i rozumienia świata, podnosi rangę umysłu ludzkiego, a podważa autorytet Objawienia. W tym czasie katecheza nie ma większego wpływu na rozwój świata, zainteresowanego badaniami i odkryciami naukowymi. Ludzie bardziej słuchają człowieka niż Boga i z rezerwą przyjmują tezy teologiczne wyprowadzone z Objawienia²⁸.

Pod koniec XVIII, a szczególnie w XIX w., obserwuje się kształtowanie dwóch odrębnych światów, niemających z sobą wiele wspólnego. Krytyczna myśl ideologiczna, zrodzona w XIX w., ustosunkowując się do prądów umysłowych poprzednich wieków, zajmuje się światem doczesnym i wiecznym, ujmując je rozłącznie. Świat transcendentny to świat ludzkich dążeń i ideałów, natomiast świat ziemski to karykatura, środowisko niekorzystne dla pełnego rozwoju człowieka. Powyższe tendencje znajdują swoje odbicie w katechezie tradycyjnej, mało zaangażowanej w sprawy świata. Katecheza tego okresu, nie czując się kompetentną w sprawach doczesnych, w pewnym stopniu praktycznie przygotowywała katechizowanych do udziału w rozwoju i przebudowie świata. Głównie jednak swe siły i entuzjazm kierowała ku członkom Kościoła, uznając ich za właściwe środowisko swej

²⁸ Por. M. Majewski, *Tożsamość katechezy...*, s. 63–69.

obecności i posługi duszpasterskiej. Skupiając się na wewnętrznych problemach Kościoła, nie przejawiała zbyt dużej wrażliwości wobec religijnie obojętnych czy tych, którzy z Kościoła odchodzili.

Prawdziwy powiew Ducha Świętego, a wraz z Nim otwarcie serca i umysłu na ziemską rzeczywistość, przypada na lata Soboru Watykańskiego II. Wtedy Kościół, a wraz z nim katechetyka, całkowicie otwiera się na świat, co więcej – przyjmuje postawę afirmacji wobec ziemskich spraw człowieka. Dokumenty soborowe, a w szczególności *Gaudium et spes*, mówią o Kościele jako widzialnej grupie i wspólnocie duchowej, która z całą ludzkością pielgrzymuje, dzieląc i doświadczając *tego samego losu ziemskiego* (KDK 40)²⁹. Misja Kościoła rozumiana jest na zasadzie zaczynu odnawiającego wszystko w Chrystusie, realizowana w codziennym życiu społeczności ludzkiej.

W myśl tego, katecheza próbuje wchodzić w ścisłe relacje z człowiekiem żyjącym w konkretnym środowisku, w którym rodzą się problemy wynikłe z ograniczeń ludzkiej egzystencji jak i wielkości jego ducha. Katecheza jest zainteresowana człowiekiem, jego egzystencjalnymi problemami, z którymi przyszło mu żyć; zarówno w wymiarze naturalnym, społecznym, jak i kulturalnym. Jan Paweł II podkreśla, że chodzi o człowieka w całej jego prawdzie istnienia i bycia człowiekiem, który: *zgodnie z wewnętrzną otwartością swego ducha, a zarazem tyłu i tak różnymi potrzebami ciała, swej doczesnej egzystencji, te swoje osobowe dzieje pisze zawsze poprzez rozliczne więzi, kontakty, układy, kręgi społeczne, jakie łączą go z innymi ludźmi [...], w obrębie całej ludzkości – ten człowiek jest pierwszą drogą, po której winien kroczyć Kościół w wypełnianiu swego posłannictwa [...], drogą wyznaczoną przez samego Chrystusa [...]* (RH 14)³⁰.

R. Murawski wskazuje na nauczanie Chrystusa, w którym najwyraźniej przejawia się troska o człowieka. Jezus uczył w przypowieściach, których treścią były codzienne doświadczenia żywych ludzi³¹. Współcześnie katecheza stara się odkryć owo *doświadczenie życiowe* (DGC 46), aby wychodząc od człowieka, dotrzeć do Boga i wrócić do człowieka. Jan Paweł II podkreślał ważność katechezy egzystencjalnej, gdyż to właśnie ona ma dać odpowiedź na najważniejsze ludzkie pytania. *Skąd wywodzi się człowiek? Dlaczego istnieje? Jaka jest jego*

²⁹ Paweł VI, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*. Odtąd skrót KDK.

³⁰ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, Watykan 1979. Odtąd skrót RH.

³¹ Por. R. Murawski, *Etapy rozwoju katechezy*, „Ateneum Kapłańskie” 71 (1978), z. 1, s. 64–65.

*relacja do Boga i świata niewidzialnego? Jak ma postępować, aby osiągnąć cel swego życia? Dlaczego poddany jest cierpieniu i śmierci, i co jest jego nadzieją?*³².

Dla M. Majewskiego problemami egzystencjalnymi poruszonymi w ramach katechezy są kwestie pochodzenia, rozwoju, postępu, pokoju, sprawiedliwości, głodu, cierpienia, śmierci i życia pozagrobowego³³. Natomiast E. Materski stwierdza, że powinny to być problemy wyrastające z wydarzeń, ludzkich dążeń i nadziei, wobec których człowiek przeżywa niepokój, stawia pytania i poszukuje odpowiedzi³⁴. Katecheza ma towarzyszyć poszukującemu, wskazując kierunek ostatecznej i pełnej odpowiedzi, której domaga się ludzkie serce.

Dokumenty soborowe, zachęcając do wzajemnego otwarcia się świata i Kościoła, wskazują na korzyści płynące z dzielenia się własnymi osiągnięciami. Katecheza egzystencjalna, włączając się w kontekst współczesnego życia, pragnie przygotować katechizowanych do dawania świadectwa o zmartwychwstałym Chrystusie, gdziekolwiek się znajdują. Aby to świadectwo było wiarygodne i autentyczne, uczniowie Jezusa zobowiązani są przykładem życia, umocnionego w sakramentach, okazywać innym miłość i szacunek, angażować się w życie społeczne oraz kulturowe przez różne zajęcia i kontakty. Katecheza egzystencjalna, rozwijając się w Kościele i poza nim, prowadzona mocą Ducha Świętego i ubogacając się wartościami świata, jest zdolna kształtować dojrzałą postawę wiary, zaangażowanej w budowanie lepszego świata.

Katecheza posoborowa przyjmuje świat jak księgę pisaną miłą ręką Boga, którą należy uważnie czytać, analizować i odkrywać zbawczy plan wobec każdego człowieka. Ojcowie Soboru Watykańskiego II, dostrzegając znaki czasu, wezwali Kościół do otwartości na przesłanie Boga, który komunikuje przez nowo powstałe ruchy społeczne, przełomy naukowe, koncepcje filozoficzne i teologiczne. Wśród *znaków czasu* dokumenty soborowe zwracają szczególną uwagę na: potrzebę wolności o złożonej genezie, krytycyzm, który cechuje rzeczywistość w wielu jej przejawach oraz dynamiczną wizję świata i człowieka³⁵. W tym kontekście pojawia się konieczność poszukiwania przeszłościowego modelu katechezy.

³² Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Città del Vaticano 1987, s. 21.

³³ Por. M. Majewski, *Propozycja...*, s. 79.

³⁴ Por. E. Materski, *Interpretacja problemów egzystencjalnych w katechezie*, w: *Księga jubileuszowa*, Kielce 1977, s. 383.

³⁵ Por. P. Bortkiewicz, *Nauczyciel myślenia. Wokół myśli Jana Pawła II*, Gdańsk 2005, s. 13–14.

Przyszłościowy model katechezy

Nowe czasy domagają się nowej katechezy, ukierunkowanej na przyszłość, otwierającej perspektywy ziemskie i wieczne. Jednakże każdy postęp wymaga rozeznania co do jego następstw. Katecheza, będąc dojrzałą, włącza się w postęp społeczno-kulturalny, korzystając z jego zdobyczy, ale popiera tylko postęp wielowarstwowy, umiarkowany, ewolucyjny i harmonijny. Stąd ważne jest, by katecheza podjęła trud gruntownej analizy postępu, wskazując na jego wartości i przestrzegając przed grożącymi niebezpieczeństwami, na jakie narażony jest świat³⁶. E. Alberich podkreśla odpowiedzialność każdego człowieka przed Bogiem za ukierunkowanie przyszłości świata. Bóg powierzył człowiekowi świat posiadający wspaniałą harmonię; poprzez rozwój nauki i techniki oraz oddalenie się człowieka od Boga, pierwotna harmonia została mocno zachwiana. Przemiany te dokonują się w zawrotnym tempie i człowiek w znacznej części stracił nad nimi kontrolę, fakt ten może przynieść wiele złych następstw dla przyszłości świata. W tej sytuacji naczelnym zadaniem współczesnej katechezy jest kształtowanie u katechizowanych osobowej i społecznej odpowiedzialności za przyszłość, świadomości rozrachunku przed Bogiem za otrzymane dary³⁷.

M. Majewski zauważa, że przez wieki mówiono o kulturze w katechezie, a obecnie o katechezie wyrastającej z kultury. W istocie chodzi o model katechezy ewangeliczno-kulturowej, gdzie zarówno kultura, jak i katecheza wzajemnie się przenikają, rozwijają i ubogacają³⁸. *Wysoka kultura domaga się wysokiej formy (metody, szaty, konstrukcji) katechezy. Nie istnieje katecheza ani kultura bez człowieka, a osoba ludzka oraz jej pełny rozwój jest celem kultury i katechezy*³⁹ – pisze Cz. Bartnik. Autor, zachęcając, by katecheza wzniosła się na miarę treści animacji życia, więzi eklezjalnej i społecznej, postuluje konieczność inkulturacji w katechezie. Pytając o tożsamość katechezy, możemy powiedzieć, że tylko katecheza ewangeliczno-kulturowa zdolna jest wejść w dialog między dwoma społecznościami. Według E. Feifela⁴⁰, katecheza w zlaicyzowanym świecie, oddalającym się

³⁶ Por. J. Gevaert, *Antropologia e catechesi*, Torino 1972, s. 95–99.

³⁷ Por. E. Alberich, *Orientamenti attuali della catechesi*, Torino 1971, s. 110 nn.

³⁸ Por. M. Majewski, *Katecheza permanentna*, Kraków 1989, s. 74.

³⁹ Cz. Bartnik, *Wymiar kulturowy*, w: *Podstawowe wymiary katechezy*, red. M. Majewski, Kraków 1990, s. 169–186.

⁴⁰ Zob. E. Feifel, *Die Glaubensunterweisung und abwesende Gott*, Freiburg 1965.

stopniowo od Boga, to katecheza nawiązująca dialog z Kościołem i światem, przenosząca autentyczne wartości jednego i drugiego, uduchawiająca świeckość i humanizująca religijność.

Katecheza, dochowując wierności Bogu i człowiekowi, stara się przepoić Ewangelią najgłębsze i najintymniejsze fundamenty życia ludzkiego, a zarazem pozostać żywym dialogiem między słowem Boga a innymi formami komunikacji interpersonalnej. Katecheza wtedy służy rozwojowi człowieka, jeżeli otwiera przed nim bogactwo wartości ewangelicznych w kontekście codziennego życia i daje tym samym zrozumienie sensu jego egzystencji. Aby to się dokonało, wymagany jest odpowiedni poziom katechezy, w tym kontekście konieczna wydaje się refleksja nad językiem w katechezie (por. EN 65)⁴¹. Katecheza skutecznie rozwijająca wiarę katechizowanego powinna – z jednej strony – uważnie wsłuchiwać się w człowieka, odczytywać znaki czasu, a z drugiej – głęboko wchodzić w tajemnicę Boga, słuchać głosu Kościoła, aby w świetle Chrystusowej Ewangelii interpretować i odkrywać słowa oraz gesty Bożej obecności skierowane do człowieka. Stanowi to niewątpliwie wyzwanie dla języka katechezy, który z teologiczno-doktrynalnego powinien przejść na egzystencjalny, dając współczesnemu człowiekowi większe szanse na spotkanie z Chrystusem⁴².

W niniejszym artykule zostały nakreślone cztery podstawowe wymiary katechezy: biblijny, eklezjalny, liturgiczny i egzystencjalny. Wymiary te nie są rozumiane jako różne punkty patrzenia na tę samą rzeczywistość, ale jako czynniki konstytutywne i wzajemnie przenikające się struktury katechetycznej rzeczywistości. Tożsamość katechezy wynika z wewnętrznych powiązań tychże wymiarów, one ją tworzą, umacniają i pogłębiają, otwierając wciąż na nowe perspektywy. Współczesna nauka Kościoła, a w szczególności *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, wskazuje na nowe elementy i wartości katechezy, chce w niej ukazać całościową wizję świata, właściwy obraz człowieka oraz istotę i zadania Kościoła. Treścią katechezy ma być historia zbawienia ukazana jako nieustanny proces Bożego zaproszenia skierowanego do człowieka. Bóg Ojciec inicjuje spotkanie, zapraszając człowieka do uczestnictwa w swej miłości. Jezus

⁴¹ Paweł VI, *Adhortacja apostolska „Evangelii nuntiandi”*, Watykan 1975. Odtąd skrót EN.

⁴² Refleksje podejmuje K. Misiaszek, *Próba poszukiwania zasad użycia języka w katechezie*, [on-line], [dostęp: 18.06.2008]. Dostępne: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAK/km_jezykzasady.html

Chrystus dokonuje tego zjednoczenia mocą Ducha Świętego, działającego w świecie i w Kościele⁴³.

Zazwyczaj każda epoka kreowała własny model katechetyczny, wyrastający z życia i nauki Kościoła oraz uwzględniający środowisko człowieka. Katecheza na przestrzeni wieków była różnie postrzegana i realizowana, jednak w trakcie rozwoju zauważa się jej koncepcyjne dojrzewanie. Przez model rozumiemy wzór, który realizuje się w złożoności działań oraz różnorodności środowisk wychowawczych. Współczesne przemiany cywilizacyjne, kulturowe i techniczne, zwiększające się tempo przepływu informacji, relatywizacja wartości, a co za tym idzie – osłabienie religijnych korzeni, zasadniczo zmieniają duchową kondycję młodego pokolenia. Kościół dostrzegając niebezpieczeństwo narastającego procesu zbiorowej laicyzacji, liberalizmu, sekularyzmu i moralnego indyferentyzmu, kieruje swój katechetyczny wysiłek ku ewangelizacji świata⁴⁴. Wykorzystując dotychczasowe zdobyte katechezy, ze względu na ich niewystarczalność, proponuje się dziś model katechezy ewangelizacyjnej. W ujęciu Pawła VI katecheza ewangelizacyjna jest procesem wielowarstwowym, złożonym z różnych elementów, jakimi są: *odnowa ludzkości, dawanie świadectwa, otwarte przepowiadanie, przyłgnięcie duchowe, wejście we wspólnotę, przyjęcie znaków, dzieła apostołskie* (EN 24). Dziś nie wystarczy głosić Ewangelii Jezusa Chrystusa tylko tym, którzy jej jeszcze nie znają, natomiast poważnym zadaniem Kościoła XXI w. jest ponowne zafascynowanie Dobrą Nowiną ludzi ochrzczonych, żyjących w krajach o starej chrześcijańskiej tradycji. Głoszenie Ewangelii wymaga od Kościoła posługiwania się takimi formami przekazu oraz takim językiem i argumentami, które uwzględniają sytuację katechizowanego żyjącego w danym czasie i miejscu⁴⁵. Obecnie przeżywamy swoisty kryzys cywilizacji, dlatego w kontekście ponowoczesności potrzeba *nowej ewangelizacji*, która jest odnowiona w swej formie i głosze-

⁴³ Por. Z. Kowalski, *Zasady i kryteria doboru treści katechezy*, „Katecheta” 18 (1974), z. 5, s. 193–195.

⁴⁴ O przemianach kulturowych i ich wpływie na mentalność katechizowanych szerzej piszą następujący autorzy: A. Zellma, *Globalny katechizowany i jego strategie życiowe*, w: *Dzisiejszy katechizowany. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, Kraków 2002, s. 155–164; I. Stolarczyk, *Tolerancja wśród młodzieży okresu globalizacji*, w: *Dzisiejszy katechizowany...*, s. 175–176; *W trosce o młodzież. Edukacja, praca, obywatelstwo*, red. J. Niewęglowski, Warszawa 2004; A. Zellma, *Autorytet katechety w kulturze „instant”*, w: *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, Kraków 2002, s. 269–273; M. Dziewiecki, *Postmodernizm, sekularyzacja i ewangelizacja*, w: *Między tradycją a współczesnością. I Krajowy Kongres Katechetyczny*, red. A. Bałoniak, J. Szpet, Poznań 2008, s. 117–128.

⁴⁵ Por. *La Chiesa e i media*, red. G. Ambrosio, Milano 1996.

niu. Katecheza przepowiada Chrystusa, który umarł, zmartwychwstał i żyje, przez Ducha Świętego dynamizując, ożywia i uświęca Kościół. Ewangelizacyjny model katechezy jest odpowiedzią na aktualne potrzeby duszpasterskie, będąc postulatem współczesnej katechetyki, nie traci on nic z celów, zadań i funkcji katechezy, lecz intensyfikuje jej charakter ewangelizacyjny. Jest to katecheza wierna Bogu i człowiekowi. Wezwaniem czasu i znaczącą zasadą katechetyczną jest przesunięcie akcentu w katechezie z przekazu rzeczowego na wzajemne świadectwo. Chodzi o radosnego, kompetentnego katechetę, który jest świadkiem *Bożej prawdy o człowieku i Bożej miłości do człowieka*⁴⁶. Nowy ewangelizator to wychowawca zafascynowany osobą Chrystusa, który potrafi w prosty, komunikatywny sposób przekazać ewangeliczne prawdy, tak, aby słuchacz rozumiał, że jedynym Zbawcą człowieka jest Jezus Chrystus, a najlepszą receptą na szczęśliwe życie jest Ewangelia. Szczególnym zadaniem katechizacji jest pomoc katechizowanym w zrozumieniu tajemnicy Boga i człowieka, by potrafili trafnie odczytywać znaki czasu, by formowali w sobie prawe sumienie, by świadomie przeżywali Eucharystię i owocnie przyjmowali sakramenty, by naśladowali Chrystusa w myśleniu i podejmowaniu życiowych decyzji, by modlili się i kochali jak Jezus, by ofiarnie włączyli się w budowanie wspólnoty wierzących (por. CT 20).

Katecheza jest podstawową działalnością ewangelizacyjną Kościoła, jej model powinien uwzględnić trzy zasadnicze zadania: wychowanie w wierze, nauczanie doktryny i wtajemniczenie chrześcijańskie. Dziś jest ona w znacznej mierze realizowana w środowisku szkolnym, pozostając główną formą duszpasterstwa dzieci i młodzieży. Uczestnicy szkolnej katechezy prezentują różny stopień zainteresowania Ewangelią, są wśród nich osoby wątpiące, poszukujące czy też niewierzące, ponadto, wielu z nich nie osiągnęło jeszcze dojrzałości odpowiadającej swojemu wiekowi, stąd pojawiają się poważne trudności w prowadzeniu lekcji religii, a w konsekwencji szkolna katecheza nie jest w stanie spełnić wymagań modelu katechezy ewangelizacyjnej. Domaga się uzupełnienia o parafialne formy duszpasterstwa dzieci i młodzieży, zwłaszcza w funkcji wtajemniczenia i wychowania religijnego. Ten rodzaj katechezy wciąż czeka na swą ewangelizacyjną odnowę i rozwój, poprzez większe otwarcie się na katechezę dorosłych. Syntetyzując niniejsze rozważania, tożsamość współczesnej katechezy winna charakteryzować się tym, że:

⁴⁶ M. Dziewiecki, dz. cyt., s. 125.

- Jest istotnym elementem procesu ewangelizacyjnego (DOK 63–64).
- Jest katechezą wtajemniczenia (DOK 65–68), co prowadzi do odkrycia konieczności pierwszego głoszenia wiary i wagi katechezy chrzcielnej. Jest katechezą otwartą, permanentną, kreatywną.
- Jest katechezą ściśle związaną z liturgią, waloryzując jej wymiar mistagogiczny.
- Jest katechezą animowaną doświadczeniem służby i miłosierdzia.
- Jest katechezą skierowaną do dzieci i młodzieży, ale w swym centrum umieszcza dorosłych, wychowuje do dojrzałych postaw.
- Jest otwarta na dialog międzyreligijny i międzykulturowy⁴⁷.

Życmy sobie, by katecheza XXI w., rozumiana jako podstawowa działalność ewangelizacyjna Kościoła, była wierna Bogu i człowiekowi, realizując się w jej podstawowych wymiarach i na wielu płaszczyznach.

Summary

The seed is the Word of God, as we read in the Gospel according to Luke (Lk 8,11), and this very word shapes the identity of modern catechesis in its multidimensional forms. Therefore, the Word of God in the Holy Bible is both read and celebrated in liturgy, and put into practice in everyday life.

The present article seeks to explore the elements which shape the complex reality of modern catechesis. Catechesis is one of the essential forms of service to the Word and comprises both the message of salvation and the life of the individual human being. Since its early days, catechesis has been making efforts to lead people to their inner unity and harmony with God while considering environmental conditions and their rapid changes. To accomplish this objective, catechesis must clearly determine its own identity although, in light of its divine and human reality, it will continue to develop and deepen. Its identity is based on solid foundations and on the internal links between its biblical, ecclesiastic, liturgical, and existential dimensions. Such are the key factors that make up and strengthen the identity of catechesis as well as add to its dynamism.

⁴⁷ Por. E. Alberich, *Na 50-lecie „Katechety”*. W poszukiwaniu nowego paradygmatu katechetyki. Refleksja nad sytuacją katechezy w Europie, w: *Między tradycją a współczesnością...*, s. 95–96.